

6. Luman N. Obschestvo kak sotsial'naya sistema / N. Luman. Per. s nem. A. Antonovskogo pod red. O. Nikiforova. – M.: Logos, 2004. – 232 s.
7. Patnem R. Chtoby demokratiya srabotala. Grazhdanskiye traditsii v sovremennoy Italii. – M.: Ad Marginem, 1996. – 224 s.
8. Trubina Ye. G. Sotsial'naya antropologiya. – Yekaterinburg: Izd-vo Ural. un-ta, 2003. – 150 s.
9. Tennis F. Obschnost' i obschestvo. Osnovnyye ponyatiya chistoy sotsiologii / F. Tennis. – M.: Fond «Universitet», Vladimir Dal', 2002. – 456 s.
10. Abbagnano N. Introduzione all'existentialismus. – Milano: Mondadori, 1967. – 192 p.
11. Lerner D., Coleman J., Dore R. Modernization // International Encyclopedia of the Social Sciences. – 1968. – Vol.10. – P.44–61.
12. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/137950780/>.

Levkulych V. V., PhD, Associate Professor, Head of Department of Philosophy, Uzhgorod National University (Ukraine, Uzhgorod), lepan@ukr.net

Justice as regulative stratagem of public activity

Each society is a comprehensive mechanism, system of interconnections and functions regulated by many tools, norms and patterns. Justice has a special regulative status of transtemporal stratagem: it is connected with deep casual relations of functioning of the public consciousness, that's why the inconsistency with consensus norms of justice lead by all means to condemnation, sanctions by the public consciousness.

Keywords: justice, public activity, public consciousness, regulative stratagem, casual relations, regulatory norms and patterns.

* * *

УДК 141.7:115:111.32

Масюк О. П.,
кандидат філософських наук, доцент, доцент
кафедри соціальної філософії та управління,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя), olegpm16@gmail.com;
ORCID 0000-0003-3853-5863

Сподівання в координатах соціального часу

Метою статті є викладення основних засад формулювання та реалізації сподівання у вимірах соціального часу. У статті дається аналіз часових характеристик сподівання в житті людини і суспільства. Аналізується вплив сподівання на зміну ритму і швидкості соціального часу. Автор визначає зміну тривалості реалізації сподівання в процесі взаємодії «індивідуальне – колективне» в соціальному часі.

Ключові слова: сподівання, очікування, несподіванка, соціальний час, нарратив, аттрактор, інтенціональний скальн, вчинок, подія.

Сподівання є інструментом перспективної організації людського життя. Воно має унікальний суб'єктивний потенціал для перетворення майбутнього. Вагомими умовами формулювання ефективного сподівання є конгруентність індивідуального та колективного соціального часу. Відсутність погодження з ритмом життя спільноти (відставання/випередження) руйнує розвиток особистої перспективи та дискредитує наявну проєкцію майбутнього.

Філософське осмислення часу та його сприйняття людиною дає варіативні параметри для відтворення хронології протікання сподівання. Особливої уваги заслуговує необхідність погодження в сподіванні передчуття майбутнього існування, плану розвитку подій та футуристичних цінностей, які впливають на соціальну активність людини.

Впорядкована цитата сподівання ефективно вписується та реалізується у відрізках соціального часу.

Синхронізація сподівання з ритмом часу в соціальному просторі є запорукою конструктивного існування людини в майбутньому. Проблемі асинхронності соціального життя людини присвячено багато футурологічних праць, які зосереджені на об'єктивних факторах зміни динаміки процесів в суспільстві. Разом з цим, суб'єктивні фактори хронологічного впорядкування особистого існування залишаються переважно поза увагою.

Крім того, небезпечним є те, що в процесі формулювання сподівання його автор найбільш вразливий для стороннього впливу у вигляді нав'язування неприйнятної ритму життя. Стороннє втручання в темпоральну організацію життя відбувається в формі ізоляції розуміння теперішнього, або в циклічному поверненні до минулого. Зазначений стан сподівання тотожний очікуванню в межах соціального простору.

Висвітлення встановлення ритму майбутнього життя, яке відбувається в процесі фактичного народження сподівання є важливим дослідницьким напрямком розвитку суб'єктивності. Сподівання виступає інтелектуальним «турбійоном», який впорядковує індивідуальний час людини та конкретизує ланцюг подій-вчинків в процесі соціальної активності. Відтак, дослідження характеру функціонування сподівання в координатах соціального часу є актуальною темою для наукового пошуку.

Свого часу популярну та актуальну оцінку простору та часу надали Г. Рейхенбах [10] і С. Хокінг [14]. Експертами в аналізі сприйняття соціального часу виступають М. Бахтін [1], Дж. Віко [4], П. Сорокін [11], К. Магнігал [8], М. Бунге [2], Дж. Уітроу [13], Н. Талеб [12], П. Штомпка [15] аналізували детермінованість та індетермінованість подій в соціальному просторі – часі. С. Діденко [5], Т. Нікульшина [9], М. Лепський [7] досліджують філософські аспекти соціального часу.

Мета статті – висвітлення основних засад функціонування сподівання в координатах соціального часу. Дана мета реалізується в наступних задачах:

а) розгляд функціонування сподівання у відокремлених відрізках соціального часу; б) аналіз впливу змісту соціального часу на формулювання та реалізацію сподівання; в) визначення одиниць виміру тривалості сподівання в координатах соціального часу.

Задля фіксації точки відліку нашого наукового дослідження, звернемось до виділення «понятійних координат». Соціальний час є засобом суб'єктивного обліку існування людини, який має складний багаторівневий характер, що розкривається в наявній тривалості та якості життя суб'єктів соціального простору.

Починаючи від розмежування Хроносу і Кайросу та до формулювання квантової механіки та загальної теорії відносності, люди завжди намагались встановити універсальну одиницю вимірювання соціального часу. Нажаль перенесення різних уявлень про фізичний час на соціальний хронометраж зазнало невдач. Крахом обернулись навіть спроби встановлення єдиного календарю, наповненого спільними соціальними подіями. Уявлення про бажану якість життя в суспільному утворенні стає початком відліку для цілеспрямованої активності людини як основи ноєми сподівання.

Сподівання в обраному контексті представляють собою відрізок часу між теперішнім та майбутнім,

в якому віддзеркалюється реалізація цілей людини щодо отримання бажаних умов життєдіяльності. Цей відрізок соціального майбутнього сформовано в теперішньому на основі відокремлених темпоральних проміжків ноетичного моделі існування. Створення проєкції майбутнього уособлює в собі власний або запозичений досвід минулого протікання життя, який має синхронізуватись з наявним ритмом соціального часу.

Синхронізація виступає синонімом виживання та порядку, який протистоїть хаосу. З одного боку, збільшення хаосу робить будь-які спроби сподівання безглуздими (ми все одно всі загинемо), а з іншої, синхронізація власного майбутнього з загальною хронологією подій забезпечує виживання людини та робить її такою, якою вона є. Зняття цього протиріччя відбувається за рахунок розробки методів та технологій для народження левців «Чорних лебедів».

Необхідно визначитись з тим, яке місце займає сподівання в хронології майбутніх подій. Н. Таліб писав: «В статистиці є так званий закон умовних математичних сподівань. Наведу його абсолютне формулювання: якщо я очікую, що колись у майбутнього я буду чекати чогось, то я цього вже очікую зараз» [12, с. 281–282]. Якщо перенести закон математичних сподівань в соціальний простір, то ми отримуємо вимір найближчого майбутнього, яке сприймається та відчувається вже сьогодні.

П. Штомпка виділяє ознаку соціального часу, яка додається до синхронізації. Він пише: «Наступна універсальна вимога – координатія. Індивідуальні дії відбуваються не у вакуумі. В сукупності вони проводять до єдиної мети або вносять внесок у виробництво спільного продукту» [15, с. 79]. Відтак, протікання сподівання в соціальному часі – це сукупність суб'єктивних взаємовідносин в соціальному просторі, які сприяють наближенню або віддаленню реалізації бажаного майбутнього.

П. Сорокін виокремлює іншу важливу ознаку соціального часу. Він писав: «Часова складова процесу частіше за все відображається в тривалості. Відносно багатьох процесів треба знати, скільки часу вони продовжуються: секунду, годину, день, рік, століття» [11, с. 99]. Соціальні сподівання не можуть тривати довго, так як вони засновані на чуттєвому сприйнятті майбутнього та тяжіють до самореалізації у встановленому проміжку соціального часу.

Час як і простір рахуються в умовних одиницях, де одні явища використовуються для вимірювання інших. В цьому випадку, соціальний час доречно вимірювати вагомими подіями, які відбуваються в людських відносинах. П. Сорокін стверджує, що у житті людини дуже багато одиничних процесів, які відбуваються тільки в просторі та не придатні для вимірювання соціального часу (народження, смерть, дитинство, старість і т.д.) [11]. Можна не погодитись з цією думкою. Хоча зазначені процеси і унікальні, вони можуть тривати достатньо довго, що їх можна було виміряти відносно механічних, біологічних та соціальних часових параметрів.

Сподівання як ідеаціональний феномен (незважаючи на свою унікальність) підходить на роль одиниці для вимірювання майбутнього соціального часу за рахунок системного повторювання цієї форми осмислення та перетворення людського життя. Сподівання виступає

універсальним відрізком розвитку цілеспрямованої активності людини, за допомогою якого зручно вирахувати оцінку прожитого життя.

Якщо видатні події та вчинки можна вважати хронологічними відмітками реалізації соціальних сподівань, то для хронологічного впорядкування індивідуальних проєкцій майбутнього необхідно використати інший елемент. К. Макгонигал виділяє універсальну одиницю, якою можна вимірювати власний соціальний час. Вона пише: «Судячи з даних комп'ютерної томографії головного мозку, коли ми думаємо про себе в теперішньому та в майбутньому, то ми задіємо різні області мозку. Дивно, але при думках про майбутнє мовчать зони, які пов'язані з образом «Я» [8, с. 198]. Долаючи цю прогалину, власний соціальний час краще вимірювати собою майбутнім з пошаною до успіхів себе минулого, виходячи зі стану себе теперішнього. Сподівання виступають «мостом» між різними часовими «Я».

Звернемось до розвитку дослідження історичного часу соціальних подій, що вплинув на формування та реалізацію сподівання. Перша зустріч людини з трансцендентним світом відбувається у засвоєнні змісту казки як прояву народної та літературної мудрості. Т. Нікульшина пише: «Казковий час втілює як реальну об'єктивну дійсність, що не залежить від людини (онтологічний різновид), так і змодельовану суб'єктивну дійсність, таку, що залежить від людини, відображаючись крізь призму її пізнавальної діяльності – метафоризоване представлення часу, в якому відбито здатність людини як представника певного етносу взаємодіяти зі світом дійсності» [9, с. 138]. Казка виступає засобом навчання формулюванню нарративу сподівання в координатах умовного простору-часу. В ній прослідковується необхідність звернення до досвідчених (чарівних) членів суспільного утворення або застосування надприродних зусиль для зменшення хронометражу суб'єктивної активності на відстані між дійсним та бажаним. Проте, в зазначеному часовому вимірі майбутнє набуває статусу моментального, а приклади дій казкових суб'єктів значно викривляють соціальний хронометраж.

Історичний час виступає відображенням послідовної активності та суб'єктивності в соціальному просторі. Дж. Віко писав: «Якщо епоха науки («таємної мудрості філософів») перевершує епоху поезії («побутової мудрості») героїчних часів) в сенсі демократії та цивілізації, то, з іншого боку, часи Гомера та Данте є багатшими на творчу енергію, силу уяви та своєрідну народність» [4, с. 17]. Час майбутнього є самостійною складовою соціальної хронології, що включає в собі відстань до реалізації сподівання (теперішнє). При цьому, вагоме значення має змістовне наповнення соціального часу, яке залежить від рівня культури та стану розвитку суспільного виробництва.

Враховуючи думки про умовність часу як засобу вимірювання існування явища в навколишньому світі, зауважимо про наявність меж сподівання. Формування нарративу сподівання носить позачасовий та диференційований характер, так як розумове конструювання майбутнього відбувається і в минулому, і в теперішньому, і в майбутньому (умовний часовий простір). Цитатія напрацьованого нарративу сподівання в

соціальному просторі забезпечує звертання до наявних часових координат, які обмежується обсягами причинно–наслідковій ланцюги між суб'єктами соціальної взаємодії та знаннями про них.

Зазначимо, що людина по різному сприймає час, що впливає на темп формулювання та реалізації сподівання. Аналізуючи теорію відносності С. Хокінг стверджував: «Кожен спостерігач має свій час, який він вимірює своїм годинником, а покази годинників різних спостерігачів не обов'язково співпадають. Час став більш суб'єктивним поняттям, пов'язаним зі спостерігачем, який його вимірює» [14, с. 200]. Соціальний час являється конгруентною сукупністю темпоральних відрізків варіативної активності учасників суспільних відносин, яка вписана в загальноприйнятій хронометраж освоєння майбутнього та залежна від нього. Крім того, потрібно вказати на різницю сприйняття часу спостерігачем і діячем в процесі формулювання проєкції існування. Перший вимірює час подіями, а другий вчинками для досягнення мети.

Час сподівання заховано в тривалості формулювання вчинку та набуття суб'єктності автором сподівання. М. Бахтін пише: «В цьому сенсі автор інтонує кожен дрібниці свого герою, кожен його рису, кожен подію його життя, кожен його вчинок, його думки, чуття, подібно тому як і в житті ми реагуємо оцінкою на кожен прояв оточуючих нас людей» [1, с. 32]. Тривалість сподівання розвивається від запланованої події автора до вчинку героя, який перетворюється на суб'єкта зазначеної проєкції майбутнього.

Вчинок як практична реалізація сподівання пов'язаний з інтенцією на умовний часовий період, в якому одночасно міститься вся хронологія соціальних подій. Описуючи феноменологічну концепцію часу через розуміння буття, М. Лепський говорить: «Присутність у своєму фактичному бутті є завжди, якщо воно вже було. Явно чи ні, воно є своє минуле. І це є не тільки таким, що його минуле тягнеться нібито «за» ним і воно має минуле як ще наявну властивість, що іноді продовжує в ньому діяти. Присутність «є» своє минуле за способом свого буття, яке кожного разу «збувається з його майбутнього» [7, с. 156]. Взаємний зв'язок напрямків руху соціального часу виділяє важливість інтенції на бажане для перетворення майбутнього простору існування в рамках реалізації сподівання.

Сподівання у координатах соціального часу є прикладом темпоральної екстраполяції навпаки, яка обумовлює вчинки людини в перспективі. Розробляючи суб'єктивну картину майбутнього, ми бажаємо отримати якісні зміни умов існування вже зараз та мати корисний досвід протягом всього життя. Такі «інтенціональні скальпи» соціального простору виступають візуалізацією скорочення соціального часу при реалізації сподівань. Соціальні сподівання формуються навколо позицій власників найбільшої кількості «інтенціональних скальпів» як володарів успішного досвіду утворення майбутніх вчинків.

Проаналізувавши сказане виходить, що традиційною вважається думка про ретроспекцію соціального часу, яка розкладається на вісь майбутнього. Такі ноетичну конструкції породжують часові цикли в соціальному просторі. Хронологію минулих подій, успіхів та невдач можна побудувати на основі логічного впорядкування

прожитих або досліджених відрізків часу. Майбутнє передбачає варіативний характер свого сприйняття, що впливає на викладення хронології реалізації сподівання. Разом з цим, особисте сподівання для оточуючих людей є завжди перспективною несподіванкою, яка якісно змінює існування в суспільному утворенні.

Індивідуально–психологічне сприйняття майбутнього задає хронологію подій відносно суб'єктних бажань людини. Суб'єктна інтенція нариву сподівання дає змогу встановити пріоритет вольовому потенціалу перетворення майбутнього. Подібне сприйняття часу постає первинною тезою на шляху доведення спроможності реалізації перспективи. На початку життя людини вказана соціально–часова координата виступає домінантою для формування сподівань. Людина викладає хронологію подій в сподіванні переважно за власним бажанням, що робить реакцію інших учасників суспільного утворення регулятором швидкості його реалізації.

Соціальне сприйняття майбутнього обумовлене будівництвом часової послідовності подій та вчинків навколо необхідності співіснування та виживання в навколишньому середовищі. Події ранжуються за рівнем безпеки існування та виступають орієнтиром для найближчого майбутнього. Звернення уваги на виживання є переходом до антитези, яка дозволяє збалансувати реалізацію сподівання в соціальному просторі.

Екстраполяція сподівання на майбутнє передбачає інтенцію на минуле та теперішнє в залежності від умов існування людини. Вона поєднує першу та другу точки зору для розбудови суб'єкт–суб'єктної хронології реалізації сподівання в перспективі існування.

Аналіз сподівання в часі передбачає використання точки його відліку. Дослідження змісту та специфіки соціального часу підштовхує до використання каузальної теорії часу, в якій: «Ми відкриваємо часовий порядок, аналізуючи причинний порядок, який відмінний від перцептивного порядку» [13, с. 349]. Зазначимо, що каузальна теорія часу найбільш точно підходить для аналізу його соціального відображення.

Каузальність виступає внутрішньої складовою сподівання та наповненням соціального часу. Сформувавшись як футуристична цінність для людини, сподівання викладається в хронологічну лінію подій як послідовність причинно–наслідкових зв'язків цільового характеру від теперішнього до майбутнього. Випадковість в реалізації сподівання порушує синхронізацію з соціальним часом та руйнує його лінійність. Саме випадковість народжує майбутні вчинки.

Причинно–наслідковий зв'язок являється ланкою між індивідуальним та колективним часом в процесі розгортання сподівання. М. Бунге стверджує: «Причинність набагато більше, ніж відношення, є категорією генетичного зв'язку, нових хоча б з точки зору збільшення їх числа, з інших речей» [2, с. 63]. Причинність виражається в предметній інтенції для перетворення майбутнього. Зв'язок подій та вчинків в сподіванні задає рухливість та ритмічність викладення хронології майбутньої активності. Подія виявляє місце об'єктів навколишнього світу в часовому порядку реалізації сподівання, вчинок задає його рух.

Якщо індивідуальний соціальний час ґрунтується на цінностях, сформульованих в суспільстві, то в організації колективного соціального часу використовується каузальність руху як аксіома його впорядкування. Для того, щоб зрозуміти вплив каузальності на формування сподівань у часі необхідно згадати «Зефірний тест» В. Мішеля. Обсяг сили волі щодо досягненні цілей визначає інтенцію на минуле, теперішнє або майбутнє. При цьому, причинно-наслідкова ланка в сподіванні зберігається лише при інтенції на майбутнє. Соціальному минулому і сьогоденню каузальність потрібна для систематизації, але не для спонукання. Вона втрачає своє практичне значення для людини у вимірах наявного та пройденого соціального часу. Стимулом розгортання сподівання в майбутньому є спротив стохастичного руху подій, який відображається у плінні соціального часу.

Звернемо увагу на зміну тривалості сподівання в залежності від наявних умов. Спираючись на думку Дж. Мак-Таггартта події йдуть: «З далекого минулого крізь недалеке минуле в теперішнє та від теперішнього через найближче майбутнє – в далеке майбутнє» [6, с. 114]. За зазначеним напрямком потоку часу будується і хронологія сподівання. Час екстраполяції та реалізації сподівання симетрично залежать від оцінки потенціалу та можливостей суб'єкта суспільних відносин. Збільшення кількості учасників реалізації сподівання зменшує відстань до кінцевої мети, але збільшує імовірний горизонт формулювання. Відтак, теоретично з переходом від індивідуальних до соціальних сподівання зменшується тривалість їх практичної реалізації.

Розгляд сподівання відносно шкал вимірювання часу виводить важливість межі як імпульсу для його розвитку. Межі проявляються за кожним напрямком аналізу цього феномену: «сподівання – очікування», «минуле – майбутнє», «індивідуальне – колективне», «межа суспільного утворення» та інші. Формулюючи наратив майбутнього з інтенцією на теперішнє, автор «сподівання на межі» досягає більшої ефективності за рахунок розуміння невизначеності та напрацювання альтернативних варіантів розвитку подій.

Межі сподівання знаходяться в соціально-психологічному теперішньому, але для його реалізації необхідно вийти за його «небокрай». Несподіванка в даному випадку виступає як прояв асинхронності індивідуального та колективного соціального часу. Фактично несподіванка прив'язана до часу протікання сподівання та виникає в окремі періоди. Підчас початку «вірусного» розповсюдження індивідуального сподівання та на межі між «епідеміями».

Звернемось до художньої творчості. Герой роману Д. Буццати «Татарська пустеля» [3] Джованні Дрого міг використати потенціал солідарності товаришів по службі задля залучення їх до пошуку своєї великої битви в пустелі, а не чекати її в фортеці. Він міг стати автором соціального сподівання, але став лише читачем власних суб'єктивних очікувань. Відсутність атрактора сподівання постала межею між індивідуальним та колективним в реалізації майбутніх бажань. Як наслідок битва стала для офіцера Дрого несподіванкою із-за відсутності синхронізації індивідуального та колективного соціального часу.

Припустимо, що перехід від індивідуального до соціального сподівання відбувається за рахунок «вірусного»

зараження популярними ідеями майбутнього. Індивідуальний соціальний час розповсюджується так само від популярної особи до домінантної суспільної групи з інтенцією на її сподівання. Це пояснює рваний ритм майбутнього соціального часу, який протікає від одного популярного автора сподівань до іншого.

Несподіванка народжується за відсутністю плавних часових переходів від одного автора популярного сподівання до іншого, а також за рахунок конкуренції за домінування в соціальному просторі-часі. Тривалість конкуренції, як і тривалість війни можна виміряти лише тільки після її закінчення, незважаючи на значні перемоги та поразки. Залежність сподівання та несподіванки одне від одного в координатах соціального часу надає нового звучання спробам гармонізації погляду людини у майбутнє.

Висновки. Народившись як умовна модель майбутнього, сподівання стикається з реальним часом та його соціальним віддзеркаленням. Розгортаючись в хронології подій, воно забезпечує синхронність або асинхронність «індивідуального – колективного» в соціальному часі.

Соціальні сподівання функціонують на основі «вірусних» індивідуальних сподівань, які набрали найбільшу популярність та задали ритм суспільного життя. Рваний ритм формулювання та реалізації сподівання зумовлений зміною його розуміння, кількості суб'єктів сподівання та конкуренцією його авторів.

Сподівання та несподіванка пов'язані співіснуванням в єдиному часовому потоці та змінюють одне одного на межі переходу від події до вчинку в соціальному часі. Зазначена проекція майбутнього тяжіє до самореалізації в координатах соціального часу.

Виміряти сподівання в координатах соціального часу можливо за рахунок відслідковування трансформації часових «Я» та визначення умовних часових періодів існування сподівання як продукту ноетичної активності людини. Викладення наративу сподівання на відстань між «теперішнім Я» та «майбутнім Я» визначає тривалість самого феномену та постає каталізатором для його вписування в майбутній соціальний час.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Автор и герой: К философским основам гуманитарных наук / Михаил Бахтин. – СПб.: Азбука, 2000. – 336 с.
2. Бунге М. Причинность. Место принципа причинности в современной науке: [Пер. с англ. П. С. Шери-Борисовой] / Марио Бунге. – М.: Издательство иностранной литературы, 1962. – 511 с.
3. Буццати Д. Избранное: Сборник: Пер. с итал. / Составл. и предисл. Р. Хлодовского / Джованни Буццати. – М.: Радуга, 1989. – 724 с.
4. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций / [Перевод с итальянского] / Джамбатиста Вико. – М., К.: «ИСА», 1994. – 640 с.
5. Діденко Д. С. Генеза дискурсу феномену «Соціальний час» / Д. С. Діденко // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип.59–60. – С.41–50.
6. Клейнман П. Философия. Краткий курс / Пол Клейнман; пер. с англ. Ю. Константиновской. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2016. – 272 с.
7. Лепський М. А. Проблема прогресу та політичний час / Максим Анатолійович Лепський // Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів: навчальний посібник [Воловик В. І., Лепський М. А., Гугнін Е. А., Кудінов І. О. та ін.]; за заг. ред. М. А. Лепського; 2-е видання. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – С.148–157.

8. Макгонигал К. Сила воли. Как развить и укрепить / Келли Макгонигал; пер. сангл. Ксении Чистопольской. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2012. – 320 с.

9. Нікульшина Т. М. Метафоризований простір і час (на матеріалі англійських та українських народних казок) / Тетяна Нікульшина // Записки з романо-германської філології. – 2014. – Вип.1 (32). – С.133–142.

10. Рейхенбах Г. Философия пространства и времени: [Пер. с англ. / Общ. ред. А. А. Логунова; Послесл. А. А. Логунова и И. А. Акчурина] / Георг Рейхенбах. – М.: Прогресс, 1985. – 344 с.

11. Сорокин П. А. Социальная и культурная динамика / Питирим Александрович Сорокин; пер. с англ. вст. статья и комментарии В. В. Сапова. – М.: Астрель, 2006. – 1176 с.

12. Талеб Н. Н. Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости / [Пер. с англ. В. Сонькина, А. Бердичевского, М. Костионовой, О. Попова под редакцией М. Тюнькиной] / Николас Насим Талеб. – М.: Колибри, 2009. – 528 с.

13. Уитроу Дж. Естественная философия времени: [Пер. с англ. / Общ. ред. М. Э. Омеляновского. Изд.2-е. стереотипное] / Джон Уитроу. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 400 с.

14. Хокинг С. Краткая история времени: От большого взрыва до черных дыр / Пер. с англ. Н. Смородиной / Стивен Хокинг. – СПб.: Амфора, 2001. – 268 с.

15. Штомпка П. Социология социальных изменений / Пер. с англ. под ред. В. А. Ядова / Петр Штомпка. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с. – (Программа «Высшее образование»).

References

1. Bakhtin M. M. Avtor i geroj: K filosofskim osnovam gumanitarnykh nauk / Mikhail Bakhtin. – SPb.: Azbuka, 2000. – 336 s.

2. Bunge M. Prichinnost. Mesto printsipa prichinnosti v sovremennoy nauke: [Per. s ang. P. S. Sheri–Borisovoy] / Mario Bunge. – М.: Izdatelstvo inostrannoy literatury, 1962. – 511 s.

3. Butsatsi D. Izbrannoe: Sbornik: Per.s ital. / Sostavl. i predisl. R. Khlodostovskogo / Dzhovanni Butsatsi – М.: Raduga, 1989. – 724 s.

4. Viko Dzh. Osnovaniya novoy nauki ob obshchey prirode natsiy / [Perevod s italyanskogo] / Dzhambatista Viko. – М., К.: «ISA», 1994. – 640 s.

5. Didenko D. S. Geneza diskursu fenomenu «Social'nyj chas» / D. S. Didenko // Social'ni tehnologii': aktual'ni problemy teorii' ta praktyky. – 2013. – Vyp.59–60. – С.41–50.

6. Kleynman P. Filosofiya. Kratkiy kurs / Pol Kleynman; per. s ang. Yu. Konstantinovskoy. – М.: Mann, Ivanov i Ferber, 2016. – 272 s.

7. Leps'kyj M. A. Problema progressu ta politychnyj chas / Maksym Anatolijovych Leps'kyj // Osnovy strategichnogo prognozuvannya politychnykh sytuacij ta procesiv: navchal'nyj posibnyk [Volovuk V. I., Leps'kyj M. A., Gugin E. A., Kudinov I. O. ta in.]; za zag. red. M. A. Leps'kogo; 2-е vydannya. – Zaporizhzhja: ZNU, 2015. – С.148–157.

8. Makgonigal K. Sila voli. Kak razvit i ukrepit / Kelli Makgonigal; per. sangl. Ksenii Chistopolskoy. – М.: Mann, Ivanov i Ferber, 2012. – 320 s.

9. Nikul'shyna T. M. Metaforizovanyj prostor i chas (na materialy anglijs'kyh ta ukrai'ns'kyh narodnykh kazok) / Tetjana Nikul'shyna // Zapysky z romano–germans'koi' filologii'. – 2014. – Vyp.1 (32). – С.133–142.

10. Reykhenbakh G. Filosofiya prostranstva i vremeni: [Per. s angl. / Obshch. red. А. А. Logunova; Poslesl. А. А. Logunova i I. А. Akchurina] / Georg Reykhenbakh. – М.: Progress, 1985. – 344 s.

11. Sorokin P. A. Sotsialnaya i kulturnaya dinamika / Pitirim Aleksandrovich Sorokin; per. s angl. vst. statya i kommentarii V. V. Sapova. – М.: Astrel, 2006. – 1176 s.

12. Taleb N. N. Chernyy lebed. Pod znakom nepredskazuemosti / [Per. s ang. V. Sonkina, A. Berdichevskogo, M. Kostionovoy, O. Popova pod redaktsiey M. Tyunkinoy] / Nikolas Nasim Taleb. – М.: Kolibri, 2009. – 528 s.

13. Uitrou Dzh. Yestestvennaya filosofiya vremeni: [Per. s angl. / Obshch. red. M. E. Omelyanovskogo. Izd.2-е. stereotipnoe] / Dzhon Uitrou. – М.: Yeditorial URSS, 2003. – 400 s.

14. Khoking S. Kratkaya istoriya vremeni: Ot bolshogo vzryva do chernykh dyr / Per. s angl. N. Smorodinskoy / Steven Khoking. – СПб.: Amfora, 2001. – 268 s.

15. Shtompka P. Sotsiologiya sotsialnykh izmeneniy / Per. s ang. pod red. V. A. Yadova / Petr Shtompka. – М.: Aspekt Press, 1996. – 416 s. – (Programma «Vyshee obrazovanie»).

Masyuk O. P., Ph.D., associate professor, associate professor of the department of social philosophy and management of Zaporozhye National University (Ukraine, Zaporozhye), olegpm16@gmail.com

Hope in the coordinates of social time

The purpose of the article is to outline the main principles of the formulation and realization of hope in the measurements of social time. The article gives an analysis of expectations characteristics of hope in the life of man and society. The influence of expectations on changing the rhythm and speed of social time is analyzed. The author defines the change in the duration of the implementation of hope in the process of interaction «individual – collective» in social time.

Keywords: hope, expectation, surprise, social time, narrative, attractor, singularity, intentional scalp, event, act.

* * *

УДК 7.011+1(14)

Муха О. Я.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології, ІФОН Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), olha.mukha@gmail.com

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ VS ІНТЕРПАСИВНІСТЬ: ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИЙ ВИБІР У ПОСТМОДЕРНИХ ПРАКТИКАХ

Визначено суть поняття інтерпасивності і його зв'язку із інтерактивністю у постмодерних інтерпретаційних практиках. Вдаючись до філософського та культурологічного аналізу із застосуванням соціологічних даних, авторка відслідковує розвиток явища інтерактивності у інтерпретаціях текстів.

На ґрунті аналізу теоретичних напрацювань Жана Бодіярра, Славоя Жижека, Жака Дерріда та Сюзен Зонтаг і практичних даних, зібраних Олександром Михедем, визначено атрибутивні ознаки інтерпасивності, а саме: попереднє моделювання реакції на естетичний подразник, сюжетна пропрацьованість імовірних виборів, делегування перцептивних функцій – в тому числі отримання насолоди через Іншого, комунікативна зв'язаність через контекст та переведення можливості вибору у віддалену потенцію вибору, яка при розширенні варіантів вибору віддає потенцію його втілення.

Авторка приходить до висновку, що місце Автора, що помер, займає Продюсер, засади діяльності якого принципово відрізняються насамперед прогнозуванням і моделюванням потенційних реакцій та вражень сприймаючого суб'єкта, тоді як автор був більше зосереджений на самому тексті, аніж на його впливах.

Ключові слова: інтерактивність, інтерпасивність, постмодернізм, постмодерн, інтерпретація, естетична перцепція, Інший.

«Вам нічого не пізнати за допомогою концептів, якщо ви спочатку самі їх не створите»

Жіль Дельоз

Інтерпретація та ціль комунікації з текстом

Відколи Автор помер (а Ролан Барт стверджує це у 1967 році і його есеї «Смерть автора» стає програмним для усього постструктуралізму), Текст не довго залишався без контролю. Смерть Автора свого часу означала звільнення від жорстких канонів тлумачення, своєрідну десакралізаційну революцію у літературній критиці й інтерпретаційній традиції. Канонічні тлумачення, подібно традиціям інтерпретації священних текстів у різних релігіях, обумовлювалися історичним контекстом, політичними поглядами, біографічними й особистими якостями автора, що слугували «ключем» до розуміння й вирішальним «роз'ясненням». Барт та його послідовники (особливо Жак Дерріда) вважали накладення інтерпретації на текст сутнісним обмеженням, що хибує численними вадами. Із звільненням від авторитету Автора настала доба «еретичних» тлумачень, кожне і жодне з яких могли претендувати на істинність. «Нині ми знаємо,